

Dr. Roger JANSSEN o.s.c.

**VIJF BREUKLIJNEN VAN TRADITIE EN
VERNIEUWING IN DE ORDE VAN HET
H. KRUIS, 1248-1998**

Inhoud

	Pag.
Ten geleide	9
Inleiding : De wereld waarin de religieuzen leven	11
Hoofdstuk 1 : Het religieus leven in het Westen in vogelvlucht	11
Algemeen	11
1. Van de oorsprong van het religieus leven tot aan de opheffing tijdens de Franse Revolutie	13
2. De restauratie van het religieus leven in de 19e eeuw	21
3. Syncretisme en eclectisme	24
4. Aggiornamento en wijzigingen in het kloosterlijk landschap	30
Besluit	33
Hoofdstuk 2 : Het religieus leven en de secularisatie in de Westerse cultuur	34
Breuklijn 1 : Van de oorsprong van de orde tot de 15e eeuw	39
Hoofdstuk 3 : De ontstaansgeschiedenis van de 'Belgische' Orde van het Heilig Kruis	39
§ 1. De kruisbroeders en de Gregoriaanse Hervorming	39
§ 2. Spirituele verankering	42
§ 3. Historische verankering	45
Afbeelding 1 : Theodorus van Celles	55
Afbeelding 2 : Theodorus keert terug van de Albigenzenkruistocht	56
Afbeelding 3 : Het titelblad van de kroniek van Russelius	57
Afbeelding 4 : Theodorus van Celles aan de voet van het Kruis	58
Hoofdstuk 4 : De observantiebeweging van de vijftiende eeuw en haar gevolgen	59
Afbeelding 5 : Gravure en achterzijde van het kruisherenklooster van Hohenbusch	65

Afbeelding 6 : Het kruisherenklooster van Beyenburg	67
Afbeelding 7 : Brügggen : voormalig kruisherenklooster en -kerk	68
Afbeelding 8 : Ehrenstein	70
Afbeelding 9 : Helenenberg	71
Afbeelding 10 : Voorgevel van het voormalig kruisherenklooster in Aken vóór 1890	73
Hoofdstuk 5 : Kruisverering en spiritualiteit	74
§ 1. Kruiscultus in het liturgisch leven	75
§ 2. Kruiscultus en apostolaat	79
§ 3. Kruisascese en Kruismystiek	80
Afbeelding 11 : Falkenhagen, interieur kloosterkerk	82
Afbeelding 12 : Ter Apel	83
Afbeelding 13 : Hannut : beelden van de heiligen Helena en Quiriacus	84
Afbeelding 14 : Diest : Odiliaschrijn	85
Breuklijn 2 : Reformatie en Contrareformatie	86
Hoofdstuk 6 : De organisatie van de Orde van het H. Kruis : enkele krachtlijnen	86
§ 1. een hiërarchische ordening	86
§ 2. opleiding en taken in het klooster	89
Hoofdstuk 7 : De kruisheren in de 16e en 17e eeuw	91
§ 1. De invloed van de Reformatie op de Orde van het H. Kruis	91
§ 2. Een nieuwe bloeiperiode tijdens de Contrareformatie	97
Afbeelding 15 : Sint-Agatha : kloosterpoort, 1644	107
Afbeelding 16 : Sint-Agatha : Boerderij, vroegere Latijnse school uit de tijd van prior Waltheri Verheyen, eerste helft 17e eeuw	108
Afbeelding 17 : Kerniel : koorgestoelte van de voormalige kruisherenkerk, 1764	108
Afbeelding 18 : Uden : Onze-Lieve-Vrouw ter Linde	110
Afbeelding 19 : Uden : wonderkruis	111
Afbeelding 20 : Bentlage : Kruisherenklooster, kloosterwapen en inscriptieplaat met de bouwgeschiedenis van het klooster, 1657; westelijke vleugel van het voormalig kruisherenklooster	112 113

Breuklijn 3 : Verlichting en Revolutie	114
Hoofdstuk 8 : De kruisheren in de 18e eeuw	114
§ 1. Interne problemen van de Orde van het H. Kruis in de Eeuw van de Verlichting	114
§ 2. De botsing tussen een contrareformatorische en een verlichte visie op de geloftenbeleving	121
§ 3. De opheffing van de Orde van het H. Kruis	124
§ 4. Kruisheren in de diaspora, 1815-1845	125
§ 5. De kruisheren van Uden en Sint-Agatha, 1815-1840	127
Afbeelding 21 : Prior-generaal Lambert de Fisen, 1741-1778	129
Afbeelding 22 : Doornik	130
Afbeelding 23 : Het kruisherenklooster Clair-Lieu in Hoei in de 18e eeuw	132
Afbeelding 24 : Hoei : Stadsmuur en resten van de kloostermuur van Clair-Lieu	133
Afbeelding 25 : Hoei : Resten van de kloostergebouwen in het begin van de 20ste eeuw	134
Afbeelding 26 : Hoei : Plechtige installatie van een gedenkplaat aan de voormalige poort van het kruisherenklooster van Hoei door Hoogwaardig Heer Rein Vaanhold, 19 september 1998	134
 Breuklijn 4 : Restauratie en heropleving	 135
Hoofdstuk 9 : Krachtlijnen van de heropleving van de Orde van het H. Kruis in de 19e eeuw	135
§ 1. Het herstel van de Orde van het H. Kruis	135
§ 2. Vernieuwing en aanpassing van de orde in het algemeen: de plaats van de Orde van het H. Kruis in de Kerk, 1840-1889	146
Afbeelding 27 : Henricus Van den Wijmelenberg (1800-1881), eerste magister-generaal van de Orde van het H. Kruis na de Franse Revolutie	150
Afbeelding 28 : De Kruisherenkerk van Diest in november 1943	152
Afbeelding 29 : Maaseik : College van het H. Kruis - speelzaal en achtergevel van het klooster	153

Hoofdstuk 10 : De Orde van het H. Kruis in de eerste helft van de 20ste eeuw	154
§ 1. Consolidatie, expansie en mundialisering	154
§ 2. De Kruisspiritualiteit in de eerste helft van de 20ste eeuw	159
Breuklijn 5 : De tweede helft van de 20ste eeuw, een kantelend tijdperk	162
Hoofdstuk 11 : De Orde van het H. Kruis in de tweede helft van de 20ste eeuw	162
Besluit	167
Afbeelding 30 : Sint-Agatha, voorgevel, 1907	168
Afbeelding 31 : Het eerste kruisherenklooster in Amerika : Onamia, 1922	169
Afbeelding 32 : Magister - generaal Henricus Hollmann	171
Afbeelding 33 : Parochiekerk H. Kruisvinding, Rotterdam	174
Afbeelding 34 : Hubertus Jacobus Goumans	175
Afbeelding 35 : De voormalige kruisherenkloosters van Neeritter en Achel	176
Afbeelding 36 : Magister - generaal Wilhelmus van Hees	177
Afbeelding 37 : Missionering in Congo: Bili en Dakwa	179
Afbeelding 38 : Missionering in Irian - Agats	180

TEN GELEIDE

De Orde van het H. Kruis bezit een lange levensduur. Zonder haar daarom het geheim van de eeuwige jeugd toe te willen schrijven, durven we toch te stellen dat zij in de loop van de eeuwen telkens weer antwoorden heeft gevonden om te overleven temidden van een wereld die grondige wijzigingen onderging op politiek - institutioneel vlak, op economisch en sociaal vlak, op cultureel en op technisch-wetenschappelijk vlak. De huidige orde roept nog steeds reminiscenties op van haar prille begin, maar wijkt toch ook grondig af van de perceptie van haar legendarische stichter Theodorus van Celles.

In feite passeerden en overleefden de kruisberen in de loop van de eeuwen vijf breuklijnen:

** Zoals geweten ondergaan de meeste religieuze instituten tweehonderd jaar na hun stichting een ernstige vertrouwenscrisis. Een groot aantal instituten overleven deze crisis niet. De kruisberen hebben deze inzinking als gevolg van ouderdom echter glansrijk overwonnen in de loop van de 15e eeuw.*

** Er wordt soms beweerd dat de 16e en 17e eeuw een breuk veroorzaakten in de geschiedenis van de orde. Uiteraard heeft men het dan over de opheffing van de kruisberenkloosters in de gereformeerde landen. Ook wordt gewezen op de andere vorm van Kruisverering en op de gewijzigde kijk op het samenspel van actie en contemplatie, waarbij de contemplatie naar het achterplan werd gedrongen.*

** Politisten, die zich bezighouden met de problemen van het bestuur over mensen, wijzen er al geruime tijd op dat de absolutistische 17e eeuw de meeste orden ongunstig heeft beïnvloed. De pogingen van de generale oversten om hun regulier instituut te centraliseren en met autoriteit te besturen vielen in de Eeuw van de Verlichting immers niet in goede aarde. De meeste religieuze instituten waren niet krachtig genoeg om weerstand te bieden aan de secularisatiegolf. De kruisberen waren dat evenmin. Officieel stierf de orde tijdens de Franse Revolutie wel niet uit, maar haar einde was nooit veraf.*

** De Orde van het H. Kruis herrees na 1840 in een andere gedaante. Er was sprake van restauratie, maar ook van vernieuwing en transformatie. De*

heropleving verliep moeizaam, o.m. omdat een aantal ingetreden en geen oog had voor de tijdstroom, voor het gewijzigd algemeen klimaat en voor de toenemende greep van Rome op het religieus leven. Vijftig jaar na de nieuwe start in 1840 begon de - waarschijnlijk toch - grootste bloeiperiode van de orde. Deze bloei duurde tot de jaren zestig van de twintigste eeuw en bevatte alle ingrediënten van het rijke Roomse leven: een jeugdig enthousiasme, een massa intredenden, een vruchtbaar apostolaat in parochies en scholen en last but not least bloeiende overzeese missies.

** Sedert enkele decennia ondergaat de orde in het noordelijk halfrond een andere evolutie dan in het zuidelijk halfrond. Allerlei thema's over spiritualiteit en inculturatie beroerden sindsdien de geesten. Intussen wordt het almaar duidelijker dat de orde in Europa en Noord - Amerika in nood verkeert, terwijl zij bloeit in het zuidelijk halfrond. Voor de zoveelste keer in hun bestaan moeten de kruisberen een antwoord zoeken op de volgende vragen:*

- welke vorm en inhoud kan aan het religieus leven beden ten dage gegeven worden?*
- wat moet behouden blijven uit de traditie van de orde en wat niet?*
- op welke wijze kunnen de kruisberen overgaan tot inculturatie?*

Deze publicatie beantwoordt aan een nood. Niettegenstaande het feit dat er al zeer veel bijdragen verschenen over de geschiedenis van de orde, is er geen studie voorhanden die de problematiek van het leven en het werk (lees: van het overleven en het zoeken naar nieuw werk) van de kruisberen globaal belicht. Het is bovendien, dunkt mij, de plicht van de Europese kruisberen om de confraters in de overige werelddelen vertrouwd te maken met de traditie van de orde. Door de assimilatie van het verleden zullen de toekomstige kruisberen waar ook ter wereld altijd een beetje verwant blijven aan die eerste reguliere kanunniken die verbleven in de buurt van Hoei.